

Зацвярджаю

Намеснік старшыні
арганізацыйнага камітэта
намеснік Міністра адукацыі
Сідарэнка

« 11 » *студзеня* 2017 года

ТРЕЦІ ЭТАП XXXIV РЭСПУБЛІКАНСКАЙ АЛІМПІЯДЫ
ПА ВУЧЭБНЫХ ПРАДМЕТАХ «БЕЛАРУСКАЯ МОВА»
I «БЕЛАРУСКАЯ ЛІТАРАТУРА»

КОМПЛЕКСНАЯ РАБОТА ПА БЕЛАРУСКАЙ МОВЕ І ЛІТАРАТУРЫ

9 клас

Заданні	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	Усяго
Балы											

Варыянт I

Заданне 1. Вызначце, на які склад падае націск у формах назоўнага склону прыведзеных у табліцы слоў, калі яны ўжываюцца ў множным ліку і ў спалучэнні з лічэбнікамі *два (дзе), тры, чатыры*. Парадкавы нумар націсканага склада ў словаформе і літару, што абазначае націскны гук, запішыце ў адпаведным слупку паводле ўзору, паказанага для слова *качарга*.

Максімальная колькасць балаў – 4 (0,5 бала – за кожны правільны адказ).

Адзіночны лік	Множны лік	З лічэбнікамі 2, 3, 4
Узор: <i>качарга</i>	2, э	3, і
<i>конь</i>		
<i>год</i>		
<i>галава</i>		
<i>вясло</i>		

Заданне 2. З прапанаваных ніжэй слоў, ужыўшы іх у патрэбнай граматычнай форме, складзіце пяць фразеалагізмаў з кампанентам **язык** (таксама ў патрэбнай граматычнай форме), запісаўшы іх у правым слупку насупраць адпаведных ім значэнняў.

Словы-кампаненты для складання фразеалагізмаў: *адсохнуць, без, воля, даваць, за, злізаць, зуб, каб, карова, косць, трымаць, як*.

Максімальная колькасць балаў – 5.

Заданне 4. «Ах, Лявоніха, Лявоніха мая!» – успамінае добрым словам жонку Лявона – весялуху і працаўніцу – М. Багдановіч. А як называюць жонку салдата, барона, дзядзькі, брата, грабара? Запоўніце табліцу па ўзоры.

Максімальная колькасць балаў – 5 (0,5 бала за кожнае правільна падабранае, 0,5 бала за кожную правільна вызначаную ўтваральную аснову і кожны правільна вызначаны сродак словаўтварэння).

Значэнне слова	Слова	Утваральная аснова і сродак словаўтварэння
Узор: 'жонка Лявона'	Лявоніха	<u>Лявон</u> (□) + ix(a)
'жонка салдата'		
'жонка барона'		
'жонка дзядзькі'		
'жонка брата'		
'жонка грабара'		

Заданне 5. Дапішыце ў табліцу, дзе трэба, назоўнікі ў форме адзіночнага ці множнага ліку.

Максімальная колькасць балаў – 5 (1 бал за кожнае правільна запісанае слова).

Адзіночны лік	Множны лік
	поцёмкі
кляймо	
	двайняты
бутля	
	дзяўчаты

Заданне 6. Падбярыце беларускія адпаведнікі да прапанаваных словазлучэнняў.

Максімальная колькасць балаў – 5.

1. ожидаемый результат –
2. обслуживающий персонал –
3. определяющая роль –
4. разлезшиеся ботинки –
5. странствующий театр –

Заданне 7. Як кажуць, розум не купіш – у галаву не уліеш. Але ў кожнага свая галава на плячах, як у рыбы – рыбіна, у рысі – рысіная. А чыя галава ў сарокі, тхара, авечкі, вярблюда, аленя? Вызначце і запішыце, выкарыстоўваючы адпаведныя прыметнікі.

Максімальная колькасць балаў – 5

у сарокі – _____
у тхара – _____
у авечкі – _____
у вярблюда – _____
у аленя – _____

Заданне 8. Прачытайце ўрыўкі з вядомых прадмоў. Вызначце, хто іх аўтар і да якога тэксту (кнігі) яны напісаны.

Максімальная колькасць балаў – 5.

1. Але даў бы тое Госпад, каб вы, кожны сам па сабе, о шляхетныя панове, якія засталіся нібы бацькамі гэтай мовы пасля гэткіх слаўных продкаў сваіх і месцы іхнія занялі, паколькі ў гэтай (справа) ніякае дапамогі ад людзей з-за граху няма, то толькі вы самі гэтаму з любові да Айчыны маглі б дапамагчы... У гэтай патрэбе Айчыны вашай, у звычайным клопаце аб недастатковасці навукі братам вашым (будзьце) прыкладам міласэрным... – каб гэтаму вашаму народу, невуцтвам сапсаванаму і засмучанаму, дапамагчы... Вось бы для навукі, але не такой, як цяпер на адвечны свой сорам толькі ледзь-ледзь прачытаць на сваёй мове збольшага вучацца, – каб заснаваць школы і навуку Божага слова, на працягу гэтулькіх год занядбалую, узняць захацелі браціі вашай (дапамагчы) і змаглі. (_____)

2. ДА НАЙЯСНЕЙШАЙ УЛАДАРКІ І ПАНІ БОНЫ З ЛАСКІ БОЖАЙ КАРАЛЕВЫ ПОЛЬШЧЫ, ВЯЛІКАЙ КНЯГІНІ ЛІТВЫ, РУСІ, ПРУСІІ І ІНШ. ПАНІ. Калі ж ты праявіш сябе добразычлівай, схільнай да апякунства навукі і мастацтва, тады ад іх будзе і дзяржаве вялікая карысць, а высокая слава імя твайго распаўсюдзіцца такім чынам яшчэ вышэй з ухвалай тваіх (выхаванцаў). Бо што можа быць больш цудоўным і вартым тваіх продкаў і тваёй найславуцейшай з арагонскага дома сям’і, больш дасканалым з усіх форм дабрачыннасці, калі на іх грунтоўна глядзець і ў мірны час, і ў вайну, і ў справе рэлігіі? (_____)

3. Божа ж мой, Божа! Што ж мы за такія бяздольныя? Якаясь маленькая Булгарыя – са жменя таго народу, – якіясьці Харваты, Чэхі, Маларосы і другія пабратымцы нашыя ... маюць па-свайму пісанья і друкованыя ксёнжачкі і газэты, і набожныя, і смешныя, і слёзныя, і гісторыйкі, і баячкі; і дзеткі іх чытаюць так, як і гавораць, а ў нас як бы захацеў цыдулку ці да бацькі лісток напісаць па-свойму, дык, можа б, і ў сваёй вёсцы людзі казалі, што “піша па-мужыцку”, і як дурня абсмяялі б! А можа, і спраўды наша мова такая, што ёю нічога добрага ні сказаць, ні напісаць не можна? Ой, не! Наша мова для нас святая, бо яна нам ад Бога даная, як і другім добрым людцам... (_____)

4. Доўга я гадаў і думаў, як сябе зваць, ці то палякам, ці то літоўцам, бо слова “тутэйшы” мне нексьць не смакавала. І так колькі гадоў я хістаўся то на ту, то на другую сторону, аж покі не папала ў мае рукі «Дудка» Мацея Бурачка: яна-то мне сказала, што хто гаворыць па-тутэйшаму, па-мужыцку, значыцца, ён гаворыць па-беларуску, а хто гаворыць па-беларуску, той беларус. Прачытаўшы тую “Дудку”, я сказаў: “Дзякуй табе, Мацей Бурачок! Чэсьць і слава тваему слову! А ты, “Дудка”, грай і мне голас дай”. З таго дня пачаў і я майстраваць інструмант. Выйшла з-пад рук “Скрыпка”. (_____)

5. Потым яшчэ цяжэйшыя выпрабаванні для тых, хто ахрысціцца хацеў, прыйшлі. Знаходзім бо ў пасланнях настаўнікаў і ў некаторых правілах: тыя, што хрысціцца хацелі, перш немалы час павінны былі асобна ад іншых у царкве стаяць; на калені прыпадаць, чытанне Евангелля пачуўшы; а больш таго, калі пачыналася вячэра Госпадава, вон з царквы выходзілі; таксама вызначаны час пасцілі і кожны тыдзень у чацвер “Веру...” перад епіскапам ці прасвітарам вызнавалі. А пакуль гэта ўсё хто не выканае, ахрышчаным быць не мог, але звалі яго “абвешчаным”, а па-грэцку – “катэкуменос”. Навуку ж іхнюю такую называлі Абвяшчэннем, па-грэцку – Катэхізіс. (_____)

Заданне 9. Прачытайце цытаты. Адкажыце на пытанні, размешчаныя ў першай калонцы табліцы. Адказы запішыце ў трэцяй калонцы насупраць адпаведных цытат. Унізе, у апошнім радку табліцы, прывядзіце аўтарскае (альбо ўласнага сачынення) чатырохрадкоўе з парнай рыфмай, напісанае чатырохстопным ямбам.

Максімальная колькасць балаў – 5.

1.	Як бы вы вызначылі вершаваны памер наступных радкоў?	Заспявай жа ты песню такую, Каб маланкай жахала яна І паліла нядолю людскую, Каб грымела, як гнеў перуна. (Якуб Колас. «Песняру»)	
2.	Якія тропы выдзелены курсівам?	...Што меж майму цярпенню не знайсці, Што так вяліка мне яно ў жыцці, <i>Як міліёнаў разам ўсіх цярпенне.</i> (Янка Купала. «Маё цярпенне»)	
3.	Які сродак сінтаксічнай выразнасці ўжыты ў выдзеленых фрагментах тэксту?	Усё праходзіць, быццам дождж няроўны, – І боль, і злосць, і дробная брыда, А застаецца важны і галоўны І самы светлы талент – дабрата. (Сяргей Грахоўскі. «Дабрата»)	

4.	Як называюцца выдзеленыя словы, ужытыя ў мастацкім тэксце?	– Ну, куды? – Яўхім павёў плячамі. – Ну, пайду, пашукаю всяляейшай <i>кумпаніі!</i> .. – Глядзі, <i>недалёко. Штоб</i> на бандзітаў не нарвацца! Чуў я, у Мокуці ўчора <i>булі...</i> (Іван Мележ. «Людзі на балоце»)	
5.			

Заданне 10. Вызначце аўтараў паводле назваў іх твораў: 1) Прадмова да кніг «Юдзіф», «Псалтыр», 2) «Чортаў скарб», «Балада пра Вячку, князя людзей простых», 3) «Магіла льва», «Мая малітва», 4) «Ты, мой брат, каго зваць Беларусам...», «Дзіўны лапаць, або Не ўсё тое порах, што ў пораху ляжыць», 5) «Гражына», «Пан Тадэвуш».

Запішыце іх імёны і прозвішчы на сучасную карту Беларусі ў адпаведнасці з месцам нараджэння.

Максімальная колькасць балаў – 5.

